

Μιά συζήτηση και δύο διαλέξεις στην 'Αθήνα με τον Κ. Καστοριάδη

Στις 29 'Οκτωβρίου, διοργανωμένη απ'τό περιοδικό "Έποπτεία", έγινε στο θέατρο Έντοπία, συζήτηση με θέμα "Απορίες και προβλήματα πού προκύπτουν από την μελέτη δημοσιευμένων κειμένων του Έλληνα συγγραφέα Καστοριάδη". Η Έλλειψη είσηγησης και συγκεκριμένου θέματος καθώς και τό γεγονός, πώς ή σαφήνεια του ύφους των γραπτών του Καστοριάδη καθιστά πολύ δύσκολη, αν όχι αδύνατη, τή δημιουργία προβλημάτων κι'ερωτηματικών, προδίκασε αυτό πού θά συνέβαινε: Μιά βραδυά στην ίδια αίθουσα μ'ένα φιλόσοφο.

Οι έρωτήσεις, διατυπωμένες τις περισσότερες φορές με περίτεχνο τρόπο, ήταν στο σύνολό τους κενές περιεχομένου και βρίσκονταν σε τέλεια αρμονία με τό κοινό: κοσμικές κυρίες και κύριοι του Κολωνακίου πού προσπαθούν επί ματαίω νά καλύψουν τήν άγνοιά τους και νά σκοτώσουν τόν καιρό τους παρακολουθώντας διαλέξεις και άλλες "πνευματικές εκδηλώσεις". Κοινό πού προξενεί τό γέλιο πρίν άκόμα μιλήσει και πού όταν μιλήσει δημιουργεί βάσιμες υπόνοιες ότι πρόκειται για κλινική περίπτωση. Χαρακτηριστικές κλινικές περιπτώσεις ήταν επίσης τά δυό-τρία άτομα πού ύποστήριξαν τις μή-άπόψεις τους με ιδιαίτερη δξότητα, σε μεγάλο βαθμό τεχνητή, άπεναντι σ' άλλους άπορούντες αλλά και στόν ίδιο τόν Καστοριάδη, προφανώς για ν' άποκτήσουν τήν έμπειρία ενός όμηρικού καυγά, όμοιου μ'αυτούς πού κάνουν οι διανοούμενοι σε έξισου μή-άντιθέσεις, μή-άπόψεων. Ίσως έτσι νόμιζαν ότι θά μπορούν νά θεωρούνται κι'αυτοί διανοούμενοι...

Είναι αυτόνοτο βέβαια, πώς δέν συμπεριλαμβανουμε στο κοινό πού περιγράψαμε τούς παλιούς συντρόφους του Καστοριάδη και άλλους άντιεξουσιαστές πού παρακολούθησαν τή συζήτηση.

Σ'αυτήν τήν άτμόσφαιρα, ό Καστοριάδης άκουγε προσεκτικά τις άπόλυτες άσυναρτησίες και εύγενικά άπαντούσε: "Αν έννοείτε ότι... τότε...". Σε κάποιο σημείο, μιλώντας για τόν Φουκώ και, συγκεκριμένα λέγοντας ότι: "Ο Φουκώ αναλύει πολύ καλά τά σύμβολα του καπιταλισμού αλλά τίποτα παραπάνω. Έγώ όταν μιλώ για τόν καπιταλισμό, μιλώ απ'τ'ήν προοπτική της επανάστασης και μόνον της επανάστασης", άπό κάποιο σύντροφο του έγινε ή έξής έρώτηση:

— Τί νομίζετε ότι προσφέρει αυτή ή συζήτηση από τή σκοπιά της κοινωνικής επανάστασης; Κ. Καστοριάδης: "Γιατί, δέν νομίζετε ότι προσφέρει κάτι;... Νά, έδώ συζητάμε... Όχι, όχι, πιστεύω ότι προσφέρει".

"Ήταν ή μόνη έρώτηση ουσίας και ή μόνη έρώτηση πού δέν άπαντήθηκε.

Οι δύο διαλέξεις του Καστοριάδη στην ΑΣΟΕΕ (30 'Οκτωβρίου και 3 Νοεμβρίου) με θέματα: "Γραφειοκρατική Κοινωνία" και "Αυτόνομη Κοινωνία", λειτούργησαν διαφορετικά, όχι μόνον επειδή τά θέματα ήταν άρκετά συγκεκριμένα αλλά γιατί και ή σύνθεση του άκροατηρίου ήταν διαφορετική. Απ'τ'ή πλευρά του, ό Καστοριάδης, άνέπτυξε τις γνωστές και σαφείς θέσεις του χωρίς όμως νά προσθέσει τίποτα καινούργιο μιά και τά τελευταία χρόνια έχει άσχοληθεί άποκλειστικά με τή φιλοσοφία. Έ-

ται, ή συλλογιστική του ήταν κάτι περισσότερο άπό οικεία, γνωστή απ'τά κείμενα της ομάδας "Σοσιαλισμός ή Βαρβαρότητα" (των όποιων, συχνότατα, έκανε ό Καστοριάδης τήν τελική διατύπωση) πού σχετικά μεγάλο μέρος τους έχει έκδοθει στα ελληνικά.

Οι λίγες άντιρρήσεις μας, στα δυό αυτά τόσο σημαντικά θέματα - μετρημένες στα δάκτυλα του ενός χεριού - απ'τίς όποιες οι δύο μόνο βασικές, άποδεικνύουν τήν επίδραση των θέσεων της ομάδας "Σοσιαλισμός ή Βαρβαρότητα", όχι μόνον σ' αυτό έδώ τό περιοδικό αλλά γενικότερα στους άντιεξουσιαστικούς κύκλους του ελληνικού χώρου. "Οι "ατομικές έλευθερίες" στη Δύση σε σύγκριση με τήν έλλειψή τους στην Άνατολή, καθιστούν τά δυτικά καθεστώτα περισσότερο βιώσιμα απ'αυτά της Άνατολής", ισχυρίζεται ό Καστοριάδης - φέρνοντας για παράδειγμα αυτήν τήν ίδια τή διάλεξη του και ως ένα βαθμό έχει δίκιο: "Στις χώρες του κρατικοκαπιταλιστικού μπλόκ δέν θά μπορούσαμε νά συζητάμε όπως κάνουμε τώρα". Πράγματι, ή έπιβίωση στη Δύση είναι πιο εύκολη άφου, και τό βιοτικό επίπεδο είναι ύψηλότερο από εκείνο του Άνατολικού κλάδου του καπιταλισμού και οι "ατομικές έλευθερίες" περισσότερες. (Μόνο κατά τά τελευταία χρόνια, παρατηρείται στα δυτικά καθεστώτα, μιά τάση περιορισμού των "ατομικών έλευθεριών") Όμως ό Καστοριάδης ξεχνά μόνιμως κάτι. Πώς αν στόν γραφειοκρατικό καπιταλισμό της Άνατολής οι άνθρωποι δέν μπορούν νά συζητούν έλεύθερα, νά διαδίδουν τις άπόψεις τους προφορικά ή γραπτά ή νά άπεργούν, στη Δύση, αν και μπορούν νά συζητούν έλεύθερα, δέν έχουν τίποτα νά πουν, αν και μπορούν νά διαδίδουν τις ιδέες τους, οι ιδέες τους έχουν γίνει έμπορεύματα, αν και έχουν τό δικαίωμα της άπεργίας, (όταν τό έχουν, όταν δηλαδή δέν υπάρχουν νόμοι παρόμοιοι με τόν 330 πού ισχύει στην Έλλάδα) οι άπεργίες τους είναι τις περισσότερες φορές ψόφιερες. Τά συνδικάτα αν και στη Δύση δέν έλέγχονται άμεσα απ'τό κράτος ώστόσο άποτελούν, όπως άκριβώς και στην Άνατολή, όργανα έξουσίας π ά ν ω στους εργαζόμενους είτε αυτά έλέγχονται απ'τά κομμουνιστικά κόμματα, είτε απ'τά σοσιαλιστικά, είτε από δεξιούς εργατοπατέρες ή από όποιοδήποτε άλλον. Ποιά είναι λοιπόν ή διαφορά; Είναι περισσότερο βιώσιμος ό κρατικός καπιταλισμός των γραφειοκρατιών της Άνατολής απ'τόν μονοπωλιακό καπιταλισμό του κρατικού παρεμβατισμού και των ιδιωτών της Δύσης;

"Τό πρόβλημα μετεπανάστατικά είναι περισσότερο πολιτικό παρά οικονομικό. Πολιτικό με τήν έννοια ότι θά πρέπει νά πεισθούν οι άνθρωποι νά συμμετέχουν συνεχώς σ'όλες τις διαδικασίες διεύθυνσης της κοινωνίας". Αυτό ισχυρίζεται ό Καστοριάδης. Ίστορικά όμως, απ'τ'ήν κομμούνα του Παρισιού μέχρι σήμερα, έχει άποδειχτεί ότι οι άνθρωποι συμμετέχουν με ζέση σε κάθε όργανο αυτοδιεύθυνσης, σε κάθε όργανο και σε κάθε διαδικασία δηλαδή πού τούς δίνει τά έχέγγυα και τούς εξασφαλίζει τήν π ρ α γ μ α τ ι κ ή σ υ μ μ ε τ ο χ ή. Αντίθετα, δέν έχουμε πεισθεί ότι είναι πρόβλημα λιγότερης σημασίας τό οικονομικό. Οικονομικό με τήν έννοια ότι ή παραγωγική διαδικασία πρέπει νά

συνεχίζεται μέσα σε αντίθετες συνθήκες (κοινωνικού πολέμου και εξάπλωσης της επανάστασης) μέχρι τελικά την απελευθέρωση της Ιστορίας απ' την Οικονομία. (1)

Αναρωτιέται ο Καστοριάδης "ποιές θάνα οι νέες αξίες της ζωής στην αυτόνομη κοινωνία γιατί φυσικά θα πρέπει να βρεθούν νέες αξίες ζωής". "Η ίδια ή ζωή όμως θάνα ή μ ό ν η αξία της ζωής, όταν έμεις οι ίδιοι θα διευθύνουμε τη ζωή μας, τότε που οι δημιουργικές μας δραστηριότητες θάναι πραγματικά δημιουργικές, θάναι δραστηριότητες ζωής κι' όχι έπιβίωση, όταν θα γίνουμε οι συλλογικοί ποιητές των καιρών μας...

Σύμφωνα με τον Καστοριάδη "Ο Μάρξ και έν μέρει οι άναρχικοί έχουν συσκοτίσει καθολικά τό ζήτημα της λειτουργίας της αυτόνομης κοινωνίας. Γιατί πουθενά - ούτε στην αυτόνομη κοινωνία - δέν υπάρχει όμοφωνία. Θά υπάρχουν διαφωνίες και έπομένως θά τεθεί θέμα κανόνων. Κι' αυτός ό κανόνας θά πρέπει νάναι ό δημοκρατικός κανόνας". "Η συζήτηση γύρω απ' αυτό τό ζήτημα, είναι φανερό ότι, άνάγεται στη μελλοντολογία. Κι' ή Ρόζα Λούξεμπουργκ έχει δείξει πώς είναι αδύνατο να προκαθορίσουμε πώς θάναι ή κοινωνία μετά την επανάσταση. Η Λουξεμπουργκ πίστευε ότι μπορούμε μόνο να σκιαγραφήσουμε ελάχιστα πράγματα σχετικά με την μελλοντική κοινωνία. Παρ' όλα αυτά, μπορούμε να δεχτούμε ότι, σε μιά ύποθετική μελλοντική κοινωνία θά υπάρχουν διαφωνίες. Άλλά θάναι διαφωνίες μέσα σε μιά αυτοθεσμιζόμενη κοινωνία, θάναι διαφωνίες τελείως διαφορετικές απ' τις διαφωνίες των ταξικών κοινωνιών που γνωρίσαμε μέχρι σήμερα. Και ή επίλυσή τους θά ακολουθεί τον κανόνα της άμεσης δημοκρατίας των συμβουλίων, χωρίς ποτέ ή μειώση ή να ύποτάσσεται στην άποψη της πλειοψηφίας.

"Απ' όλες τις πλευρές γίνεται σύγχυση μεταξύ πολιτείας και κράτους. Στόν Μάρξ όλες οι κοινωνικές μορφές πολιτειακής έξουσίας έξομοιώνονται με τό κράτος. Έτσι, καταλήγει στην ούτοπική μορφή μιάς κοινωνίας χωρίς δίκαιο και πολιτική. Σε μιά κοινωνία που οι έπιθυμίες των μελών της είναι έναρμονισμένες. Αντίθετα, οι ρεφορμιστές, ξεκινώντας απ' την ίδια σύγχυση, βγάζουν τό συμπέρασμα ότι τό κράτος αποτελεί άνυπέμβλητη κοινωνική δομή". Ο Μάρξ δέν ταυτίζει κάθε μορφή πολιτειακής έξουσίας με τό κράτος (πάνω σ' αυτό βλ. τό έπόμενο κείμενο: "Η κριτική του Μάρξ..."), αυτή τή ταύτιση την κάνουν, όπως σωστά έπισημαίνει ό Καστοριάδης, οι ρεφορμιστές και καταλήγουν στη συνέχεια στό γνωστό συμπέρασμά τους. Ο όρος πολιτειακή έξουσία, προκειμένου για την κοινωνική διεύθυνση μετά την καταστροφή του κράτους μπορεί να χρησιμοποιηθεί μόνον καταχρηστικά. Κι' αυτό, γιατί ή διεύθυνση της κοινωνίας μετά την καταστροφή του κράτους - που δέν μπορεί παρά να είναι ή γενικευμένη αυτοδιεύθυνση - δέν θά έμπεριέχει ως συστατικό στοιχείο της την έξειδίκευση δηλαδή "όλοι θά αποτελούν την όλότητα της έξουσίας" δέν θά υπάρχουν ούτε άρχηγοί ούτε άνάθεση έξουσιών, στιγμιαία ή διαρκής. (2). Έφόσον αυτή ή διεύθυνση δέν θά στηρίζεται στην έξειδίκευση κι' έπομένως στόν διαχωρισμό δέν μπορούμε και να μιλάμε για έξουσία. Η έξουσία είναι σύμφυτη με τον διαχωρισμό. Κάθε έξουσία είναι έξουσία διαχωρισμένη. (βλ. σχετικά: "Ο ΚΟΚΚΟΡΑΣ ΠΟΥ ΛΑΛΕΙ ΣΤΟ ΣΚΟΤΑΔΙ" - 1, σελ 12, ύποσημείωση 1.).

"Όσον άφορδ την "ούτοπική μορφή μιάς κοινωνίας χωρίς δίκαιο και πολιτική" πράγματι, είναι ή

μόνη ύπόθεση για την οποία αξίζει κάθε επανάσταση. Ναί! "Η κοινωνία που έπιζητούμε θά αποτελέσει την Ιστορική πραγμάτωση της ούτοπίας, θά είναι μιά κοινωνία χωρίς δίκαιο, ήθική, πολιτική!

Πρίν κλείσουμε αυτό τό σημείωμα σχετικά με την παρουσία του Καστοριάδη στην Αθήνα θά πρέπει άσφαλώς ν' αναφέρουμε και τις δύο παρεμβάσεις που έγιναν κατά την διάρκεια των συζητήσεων στην ΑΣΟΕΕ. Η πρώτη, απ' τον Μ. Γλέζο, ό όποιος είχε τό θράσος όχι μόνο να παρευρίσκεται στό άμφιθέατρο αλλά να πάρει τό λόγο για να πει ότι: "Η Λυδία λίθος για να αντιμετώπιζουμε ένα κόμμα είναι: Όταν λέει θέλω την έξουσία και βοηθείστε με να την πάρω, πρέπει να "κουμπωνάστε". Όταν ένα κόμμα δέν λέει θέλω την έξουσία, τότε μπορούμε να το έχουμε έμπιστοσύνη". Φαίνεται πώς ό κύριος Γλέζος έχει παρεξηγήσει τις άπόψεις του Καστοριάδη και νομίζει πώς αυτές αποτελούν έσωτερική ύπόθεση της κακομοίρας της άριστερας. Σε διαφορετική περίπτωση θά πρέπει να τον θεωρήσουμε ήλίθιο, γιατί αν προσπάθησε μ' αυτόν τον τρόπο να "ψαρέψει" άπαδούς για τό κόμμα του την ΕΔΑ: όχι μόνο αυτό δέν κατάφερε αλλά φανέρωσε και τί ρόλο παίζει στην πραγματικότητα. Θά πρέπει επίσης να ξεχνά πώς τό κατασταλτικό ρόλο που παίζει σήμερα ή ΚΝΕ, στις συγκρούσεις του 1965 τον έπαιζε ή ΕΔΑ και ή νεολαία της. Γι' αυτό ό Μ. Γλέζος, στη διάλεξη του Καστοριάδη, δέν είχε καν δικαίωμα στό λόγο. Ο Γλέζος έχει κάθε δικαίωμα να μιλά, όπως άλλωστε κι' όλοι οι ήλίθιοι, πατριώτες και δημοκράτες, στις μόνιμες συζητήσεις για την μόνιμη και τελική κρίση της άριστερας. Οι άποδοκιμασίες του άκροατήριου και οι αντίρρήσεις του Καστοριάδη στα λεγόμενα του Γλέζου ήταν, σε σύγκριση με τό θράσος του, χαλαρές και άφορούσαν μόνο τα λεγόμενα του κι' όχι την παρουσία του εκεί. Ο μόνος τελικά που άμφισβήτησε τό δικαίωμα του Γλέζου να μιλήσει ήταν ό σύντροφος του Καστοριάδη και του Α. Στίνα, Μαστρογιάννης που είχε ζωντανές έμπειρίες 70 χρόνων του ρόλου της άριστερας και 30 χρόνων του ρόλου του Γλέζου. Ήταν θλιβερό, μέσα σ' ένα άμφιθέατρο γεμάτο ύποτίθεται από "όργισμένους" νέους επαναστάτες και "επαναστάτες", να αντίδρα σ' αυτόν τον άίσχρό πολιτικάντη μόνο ό Μαστρογιάννης, ένας σύντροφος πάνω από 80 χρόνων.

Η δεύτερη παρέμβαση έγινε από διάφορους αυτόνομους οι όποιοι θεώρησαν πώς ό Καστοριάδης "προσφέρει θέαμα" και είναι SUPER STAR. Η άπάντηση του Καστοριάδη ήταν πραγματικά άποστομωτική: "Δηλαδή τί θέλετε να κάνουμε; Να φτιάξουμε τώρα έδω την επαναστατική οργάνωση;" "Η δικιά μας θέση ήταν πώς οι διαλέξεις του Καστοριάδη δέν είχαν να προσφέρουν πολλά πράγματα, άφού τά βιβλία του έχουν κυκλοφορήσει στα έλληνικά κι' ό καθένας έχει τή δυνατότητα να τά διαβάσει. Όπως επίσης, έχουμε την άποψη, ότι οι διαλέξεις, έπειδή άναγκαστικά προϋποθέτουν τον διαχωρισμό άμιλητή και άκροατών, άπέχουν πολύ από μιά επαναστατική πρα-

κτική. Όμως ή διάλεξη ήταν δεδομένη κι' επομένως ή παρέμβαση τελείως άσχετη. Τό νά μήν θεωρήσουμε τήν διάλεξη δεδομένη θά σήμαινε τήν άπόπειρα δι-άλυσής της, πράγμα πού έμεϊς τουλάχιστον τό βρίσκουμε άπαράδεκτο. Άπαράδεκτο, τή στιγμή πού ό Καστοριάδης, κρινόμενος άκόμα και μέ τά πιό αυστηρά κριτήρια, είναι άνθρωπος πούχει προσφέρει πολλά στήν επαναστατική θεωρία αλλά και έχει στο παρελθόν άγωνιστεί για τήν ύπόθεση τής κοινωνικής επανάστασης μέ αποτέλεσμα νά κυνηγηθεί από τούς ναζί και τήν ΟΠΛΑ.

Σ η μ ε ι ώ σ ε ι ς

1. Οί σύγχρονοι επαναστατικοί κύκλοι θά πρέπει νά αναζητήσουν τίς αίτίες τής μή αποτελεσματικότητάς τους περισσότερο στό ότι ίσως δέν εξασφαλίζουν ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ στή διαδικασία λύσης τών ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ παρά, στήν "άνωριμότητα τών μαζών", "τήν άμνησία του κόσμου", ή άκόμα και τήν αναμφίβολη ικανότητα άφομοίωσης πού διαθέτει τό κοινωνικό καθεστώς. Άν πιστεύουμε ότι οί εργαζόμενοι, έχουν άλλοτριωθεί σέ τέτοιο βαθμό από τό κοινωνικό σύστημα ώστε νά έχουν γίνει δβουλα

δντα, τότε δέν ύπάρχει και λόγος επαναστατικής δράσης. Έμεϊς όμως πιστεύουμε ότι κάτι τέτοιο διαρκώς διαψεύδεται άπ'τά γεγονότα.

2. Μ' αυτό τό σκεπτικό ό EMILE MARENSSIN σημειώνει ότι "ή αντιεξουσιαστική κομμουνιστική κοινωνία δέν θά είναι δημοκρατική αλλά ολοκληρωτική". Βλ. EMILE MARENSSIN: ΘΡΑΞΙΑ ΚΟΚΚΙΝΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ—"Η "συμμορία" Μπάαντερ-Μάινχοφ, σελ 29 έλλ. έκδοσης (ΔΙΕΘΝΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ).

